

УДК: 343.352(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 24 (2025)

Год XXIV, бр. 89, стр. 13-27

Изворни научни рад

Рад примљен 9. 1. 2025. године

Рад одобрен 13. 2. 2025. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2025.24.89.1

CC BY-SA 4.0

ПРОБЛЕМ КОРУПЦИЈЕ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И ЗЕМЉАМА КАНДИДАТИМА

Ратомир АНТОНОВИЋ*

Апстракт: Проблем корупције данас представља један од кључних кривичноправних проблема. Иако у Европској унији (ЕУ) постоје строга правила и прописи који промовишу борбу против корупције, корупција је према званичним статистикама још увек присутна. Тај друштвени феномен заокупља нарочиту пажњу у земљама које се још увек нису интегрисале у ЕУ. Стога је проблем сузбијања корупције у земљама кандидатима за приступање ЕУ веома важно. Посебно се то односи на инкорпорацију међународних и европских антикорупцијских стандарда у национално законодавство, како би се избегле ситуације неједнаког третмана корупције на националном и интернационалном нивоу. У предметном раду аутор кроз упоредно-правну анализу, разматра садржај законодавних решења о борби против корупције у ЕУ и земљама кандидатима за приступање ЕУ.

Кључне речи: Корупција, владавина права, људска права, ЕУ.

1) УВОД

Корупција данас, на глобалном и интернационалном нивоу, представља један од свеprisутних проблема. Са њом је тешко борити се и сузбијати је јер има јако упориште и дугу традицију. Погрешан је приступ да је корупција плод савременог доба и да је она резултат неке опште ерозије и људи и

* Институт за српску културу Приштина – Лепосавић. E-mail: antonovicr@gmail.com.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9134-6346>.

прилика. Гледано историјски, корупције је било увек, још у античком добу где су корупцију промовисали и протезирали руководећи и владајући кадрови, кад се она такорећи сматрала нормалном појавом, па све до данашњих дана. Једино је промењен однос према њој, јер су уочене њене штетне стране, негативне пратеће појаве и правни проблеми које корупција са собом носи и проузрокује. Оно што се мора истаћи јесте да је корупција данас застпљенија у сиромашнијим земљама са slabим или неразвијеним правним системом санкција против коруптивних појава. Такође, присутнија је и у земљама које се налазе у транзиционом процесу, земљама које прелазе из социјалистичког у капиталистички систем и које желе да се интегришу у ЕУ и друге међународне институције.¹ У том и таквом процесу изнедрио се и нови слој друштвене, политичке, финансијске и културне елите, коју из масе издваја финансијска моћ и могућност да добију све што пожелe, да управљају друштвеним, политичким и економским процесима и да на њих пресудно утичу. Таква лица су спремна да свој утицај јавно истичу, да истим врло тенденциозно располажу и да приказују своју друштвену моћ и углед, чиме додатно ојачавају своју позицију и стварају лажну представу у јавности о својој надмоћности. Уз таква лица која располажу оваквом врстом утицаја иду јаке и врло утицајне друштвене и политичке везе у скоро свим друштвеним сегментима и то нарочито у оним најутицајнијим, као што су органи унутрашњих послова, правосудни органи, органи државне и локалне самоуправе, јавна предузећа, здравствене установе, просветне установе и друге установе од општег и јавног значаја. Таква лица су често у великој мери и сами вршиоци неке од функција у наведеним органима, те из те своје функције и црпе поменути друштвени углед, јер се често позивају на углед институције у којој су запослени или именовани на неку функцију и нуде своје услуге у тим институцијама. Те и такве услуге су претежно из корпуса њихових делатности које врше, али представљају незаконите послове који се претежно обављају уз одређену материјалну накнаду, чиме се врше коруптивне радње. Поменути облик корупције врши се кроз трговину утицајем као посебним видом корупције, у којој су главни актери лица са посебним друштвеним угледом и утицајем, који свој углед и утицај на овај начин материјализују кроз вршење одређених кривичних радњи.² Све оне државе које пледирају да постану равноправни члан ЕУ, неминовно морају да ускладе своје законодавство и да имплементирају међународне и европске стандарде о борби против корупције. Многе државе које су добиле статус кандидата за приступање ЕУ, добиле су и смернице и упутства шта морају да предузимају, мењају и отклањају у својим законодавним системима, како би

¹ Марко Секуловић, *Транзиција и корупција*, ДДА, Јуниор, Ниш, 2000, стр. 208.

² Ратомир Антоновић, „Утицај корупције на принципе владавине права“, *Принцип владавине права*, Удружење за међународно кривично право, Београд, 2017, стр. 287.

сутра могле да буду равноправни чланови ЕУ, са свим прерогативима које то чланство подразумева. По питању корупције, ниво опреза у ЕУ је нарочито подигнут након пријема земаља Југоисточне Европе, у којима је и данас највиша стопа корупције. Међуполицијска сарадња у оквиру држава ЕУ, као и држава кандидата, такође је један од основних предуслова да би се могло говорити о успешном сузбијању корупције и организованог криминала на простору ЕУ.³

2) КОРУПЦИЈА У ЕУ

Румунија

Иако чланица ЕУ, Румунија се сматра високо корумпираном земљом у којој корупција доводи до губитака људских живота. Пропусти који настају у различитим сегментима друштвеног живота, који су директни резултат корупције у друштву, узрокују различите несреће и катастрофе у којима обични грађани губе животе. Пример који потврђује ову негативну појаву је догађај из 2023. године, кад је у близини Букурешта дошло до хаварије на гасној станици, кад је више од педесет лица врло тешко повређено. Иако су грађани места Креведија уредно надлежнима пријављивали да осећају јак мирис гаса у свом месту, те да је можда опасност на помолу, надлежни нису хтели ништа да предузимају јер су били корумпирани од стране руководства гасне станице. Реч је о илегалној гасној станици, направљеној на приватном поседу, где су долазили грађани да у своја возила точе ауто гас. Поред аутомобила, пуниле су се и боце за приватне грејне системе. Иако је 2020. године инспекција утврдила да гасна станица ради илегално и забранила јој даљи рад, власници гасне станице оглушили су се о забрану и наставили илегално да раде. Хаварија на спорној гасној станици се догодила паљењем гаса који се точио. Узрок несреће није ни данас познат, те се претпоставља да је до несрећног догађаја дошло услед жара са цигарете или услед екстремно високих температуре ваздуха. Прво је експлодирала цистерна са гасом, а потом и резервоари и бурад са компримованим гасом. Дошло је до више узастопних експлозија, а људи су повређени највише кад су након прве експлозије дошли да указују помоћ повређенима. Накнадне експлозије су угрозиле живот свима који су дошли да помажу повређенима. Овде је пример корупције кристално јасан. Постојале се дојаве да се у наведеном месту одвија илегална делатност гасне станице, инспекција је изрекла забрану рада, али власници илегалне гасне станице нису хтели да поштују наређења, већ су наставили да раде. Разлог за њихово оглушавање о забране налазио се у јаким контактима и

³ Слободан Нешковић, „Особености сарадње правосуђа и унутрашњих послова ЕУ“, *Европско законодавство*, 22 (84), 2022, стр. 30.

корупцији којом су себи осигурали повлашћени статус. Нажалост, примери корупције у Румунији су видљиви на сваком кораку. У здравству је врло висока смртност услед корумпираности медицинског и немедицинског особља. Јавност је нарочито потресла вест о смрти двадесетпетогодишње труднице, иначе већ мајке троје малолетне деце, која је умрла у болници услед неадекватног третмана након пријема. Иако је примљена са јаким боловима и крварењем, њој седам сати нико није пружио адекватну медицинску помоћ. Нико од лекара који су били дежурни није желео да јој укаже помоћ, јер им нико није дао очекивани мито. Само пар недеља пре овог страшног догађаја болница је одбила да прими трудницу пред порођајем, па се она породила на улици испред болнице без ичије помоћи. Поред сумње у корупцију, у овом случају је постојала и сумња у расизам и дискриминацију јер је породиља припадала ромској популацији.⁴ Корупције и немара има и у раду румунске полиције. Петнаестогодишња девојчица, коју је отео киднапер, успела је да се домогне мобилног телефона и да позове полицију у намери да пријави отмицу. Полицијски службеник који се јавио на њен позив је одбио да поступи по њему, те је девојчица убрзо лишена живота. Корупција румунске полиције је нарочито заступљена при контроли саобраћаја. О томе сведочи недавни случај контроле саобраћаја у једном туристичком граду на Црном мору. Иако је прошао контролу код саобраћајне полиције, возач под видним дејством наркотика је потом налетео на омању групу туриста својим возилом и две особе усмртио.⁵ Да Румунија има проблем са корупцијом, јасно указује афера која је допринела паду владе премијера Виктора Понте 2015. године. Разлог пада је страشان трагичан догађај у ком је животе изгубило 32 особе, а који је био директна последица корупције и немара. Народ је почео да организује демонстрације са једним захтевом, а то је политичка и кривична одговорност за кривце за трагедију. Несрећа се десила у ноћном клубу „Колектив” у Букурешту, где је дошло до пожара у коме су животе изгубиле 32 младе особе, а њих двеста је било тешко повређено. До пожара је дошло услед неадекватног руковања пиротехничким средствима, која су најпре запалила таваницу а она се затим обрушила на госте. За евакуацију је постојао само један излаз, који није био довољан за све госте ноћног клуба. У паници и страху за сопствени живот, дошло је до стампеда у ком су поједини додатно били угрожени и поједини су управо на овај начин изгубили живот.

⁴ Nelu Nita, Radu Nafronita, Marius Bogeа Ciprian, Adrian Lupascu, “Considerații privind statul de drept, corupția și dezvoltarea durabilă din România”, *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 2022, p. 111.

⁵ Филип Мирић, „Европска мрежа за превенцију криминала – улога и перспективе“, *Европско законодавство* 23 (85), 2024, стр. 128.

Бугарска

У Бугарској сва истраживања указују на следеће кључне проблеме: корупција, криминал и одсуство транспарентности у поступку јавних набавки. Иако држава предузима одређене кораке у борби против корупције, јавност у Бугарској сматра да се није довољно предузело у конкретном обрачуна са овим друштвеним и правним проблемом. Главни генератори корупције у Бугарској су нетранспарентни поступци јавних набавки и злоупотребе у политичком сектору, који се везују за непоштене и недемократске изборне процесе. Управо због наведених проблема, организација *Transparency International* годинама је Бугарску уврштавала у категорију најкорумпиранијих европских земаља. Бугарско правосуђе је било неефикасно и сматрано за једног од главних криваца за стање корупције у овој држави. Правосудни сектор Бугарске био је подређен интересима носилаца политичких функција, а детаљи правосудне корупције су у јавност испливали тек након ликвидације контроверзног бизнисмена Мартина Бојанова, која се десила 31. јануара 2024. године у Софији. Дакле, разлог за његову ликвидацију је лежао у његовој мафијашкој умешаности у мрежу корумпираног правосуђа. Бојанов је био власник клуба у који су долазили високи правосудни функционери Бугарске, у коме су се одвијале различите коруптивне радње и отворено се утицало на исходе судских поступака, тако што су се гости овог клуба повезивали са тужиоцима и судијама којима су своју слободу плаћали. Најпре је Бојанов себи обезбедио заштиту од кривичне одговорности и вођења кривичног поступка. У каснијој истрази доказало се да овај контроверзни бизнисмен није био увезан само са припадницима правосуђа, већ да је био врло близак и са бугарским министарством унутрашњих дела, па чак и са ресорним министром. Међутим, упркос јасним доказима министар није био разрешен дужности, што је указивало на то да је корупција јача од владавине права и полуга власти које би требало да се боре против корумпираних појединаца, без обзира на то коју функцију обављали. Чак, да иронија буде већа, корумпирани министар је члан странке која се најватреније залагала за реформе и примену антикоруптивних мера у свом раду. Да би се јавност примирила влада је формула комисију која је добила задатак да приспита све околности које се тичу ове афере, чиме је проблем практично гурнут под тепих. Поред већ поменуте афере, Бугарску је погодила и велика корупциона афера 2022. године кад је слободе лишен бивши бугарски премијер, Бојко Борисов. Њему и његовим најближим сарадницима се на терет ставља злоупотреба европских фондова. Истрагу је водила Канцеларија Европског јавног тужиоца која је покренула 120 истрага због злоупотреба европских фондова од стране европских функционера. Иначе, грађани Бугарске су дубоко незадовољни антикоруптивним мерама које је бугарско руководство предузимало у претходном периоду. Током 2020.

године одржавали су се масовни протести грађана на улицама Софије због високе стопе корупције у бугарском друштву.⁶

Хрватска

Међу земљама Југоисточне Европе најмање корумпирана, према подацима *Transparency International* је Хрватска, која је начинила крупан помак. Став хрватског становништва је био такав да хрватско руководство није ништа суштински предузело да сузбије корупцију. Међутим, Хрватска је на листи корумпираних земаља индексирана индексом 50, што представља солидну оцену и видан корак напред. У поређењу са ранијим ранг листама, Хрватска је унапредовала за читав три бода за само једну годину, што се мора оценити као добар резултат. Оно што се прво примећује у антикоруптивној политици Хрватске јесте успех у решавању корупционих афера које датирају из прошлости, али су коначно доживеле свој епилог. На страни државних органа који раде на сузбијању корупције, Државног правобранилаштва и Агенције за борбу против корупције и организованог криминала, настају одређени проблеми и то најпре по питању обима корупционих афера које су се у протекло време дешавале, а којих, према грубим проценама има преко тридесет.⁷ Током 2023. године правноснажно је окончана једна од највећих корупционих афера која је потресла Хрватску, а тицала се чак три случаја корупције у коју је био умешан бивши хрватски премијер, Иво Санадер. Он је оглашен кривим за три значајне корупционашке афере „Фими Медија“, „Планинска“ и „ИНА – МОЛ“ и осуђен је у обједињујућој пресуди на 10 година затвора. Иначе, Санадер је већ био у притвору од априла 2019. године. У новије време, током 2024. године, Хрватску је потресла корупциона афера у којој је учешће узео хрватски министар здравља Вили Борош, као и још седам владиних функционера. Као одговор на назнаке да је министар умешан у корупцију, председник владе га је одмах разрешио дужности. Бившем министру се на терет ставља да је учествовао у деловању криминалног удружења и то на начин што му је помагао при намештању тендера за продају медицинских и роботских уређаја, потребних болничким установама. Тендери нису били повољни, јер су ове уређаје продавали по знатно вишим ценама у односу на цене по којима су исте уређаје нудиле друге

⁶ Галин Исаев, „Корупцията в държавната администрация и икономическата корупция в контекста на членството на България в Европейския Съюз“, *Членството на България в Европейския съюз: единадесет години по-късно*. Университет за национално и световно стопанство, 2021, стр. 460.

⁷ Jelena Budak, Bruno Škrinjaric, „Korupcija i povjerenje u institucije u Hrvatskoj prije i poslije ulaska u Evropsku uniju“, *Croatian and comparative public administration*, br. 24, 2024, str. 150.

фирме које су учествовале на тендеру. Пре Бороша, слободе је био лишен министар градитељства Дарко Хорват 2022. године, коме се на терет стављала злоупотреба службеног положаја. Истрагом су још били обухваћени многи владини функционери, попут потпредседника Бориса Милошевића и бившег министра Томислава Толушића, као и државног секретара у Министарству регионалног развоја и помоћника министра градитељства.

3) КОРУПЦИЈА У ЗЕМЉАМА КАНДИДАТИМА

Република Србија

Према извештају организације *Transparency International* за 2023. годину, Република Србија је на листи корумпираних држава рангирана на 101. месту. На листи посматраних земаља било је укупно 180 земаља, а позиција Србије се није драстично мењала претходну деценију. Иако се српске власти интензивно труде на доношењу антикоруптивне регулативе и имплементацији исте, конкретних резултата у овој области није било. Србија је, према наведеном извештају међу лошије ранжираним земљама Југоисточне Европе. Гори положај имају једино Босна и Херцеговина, која је на 110. месту, док Албанија дели позицију са Србијом.⁸ *Transparency International* даје државама индекс перцепција корупције, који се може кретати у распону од нула, што значи да је држава високо корумпирана, до 100, што значи да је држава ослобођена од корупције. Дакле, што је индекс нижи, ниво корупције је виши и обрнуто. Република Србија је индексирана индексом 36. У Републици Србији постоји Национална стратегија за борбу против корупције за период 2023–2028. године, а јавност се на годишњем нивоу извештава о постигнутим резултатима борбе против корупције. Посебно је интересантан Извештај о секторима који су под посебном пажњом у процесу доношења Националне стратегије за борбу против корупције. Овим документом се прати секторска корупција, која је посебно заступљена у следећим областима: здравство, образовање, пореска служба, царина, полиција, локална самоуправа, јавни сектор, инфраструктура и просторно планирање, рад политичких странака, процес приватизације, процес јавних набавки, лобирање и заштите узбуњивача. Сектор здравства је сектор у коме је корупција најприсутнија. Иако су учињени одређени помаци и данас недостаје законске регулативе у овој области, коју треба ускладити са европским законодавством и стандардима који важе у европском здравству, како по питању права пацијената тако и пружања здравствених услуга. Од конкретних резултата у борби против корупције у здравству, могу се навести

⁸ Милица Јоковић Пантелић, *Традиција и корупција у Србији*, Институт друштвених наука, Београд, 2024, стр. 108.

поступци који су покренути против појединих лекара и службеника у здравственом сектору. Међутим, српски менталитет је такав да обични људи воле да „награђују“ лекаре разним поклонима, али и новцем. Код обичног човека је заступљен осећај да се лекару нешто дугује на основу услуге које му је пружио у оквиру свог посла за који је уредно плаћен. Верује се да се код лекара не иде без флаше пића и коверте са новцем. Управо, такав став отежава борбу против корупције и указује на то да се у оквиру обе борбе мора приступити промени става и односа људи према здравству у Србији. Такође, у српском здравству постоји велики проблем нетранспарентних процедура, чиме се отвара погодно тле за различите малверзације и незаконите послове. Ту такође не постоје статистички подаци помоћу којих се врши евалуација нивоа корупције и утврђивања параметара о постојању корупције и нивоа корупције. Мора се приметити да се корупција у значајној мери смањила, али да и даље има простора за улагање напора како би се корупција свела на најмању могућу меру. Кад се говори о корупцији у сектору образовања, уочава се потреба за усклађивањем српског са европским законодавством. Најпре, ово усклађивање треба да обезбеди могућности прекограничног образовања. Нарочите коруптивне капацитете стратегија уочава у процесима акредитовања приватних образовних институција у Србији, а ови процеси нису довољно транспарентни и остављају могућности за различите злоупотребе. Такође, на приватним образовним институцијама недостаје јасност и видљивост поступка пријаве испита, регистрације студената, нејасне су и нетранспарентне процедуре полагања испита, критеријуми за оцењивање и процене знања код студената. Постоје назнаке да се ниво корупције у образовању у Републици Србији самњио, мада је управо ова држава била поприште једне од највећих корупционих афера у области образовања на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, кад је лишено слободе велики број професора, студената и ненаставног особља. Нажалост, овај судски поступак ни до дана данашњег није добио свој правноснажни епилог.⁹ Код пореске политике, као потенцијални коруптивни елемент, уочава се нетранспарентност буџета. Неопходна је трансформација пореске службе у Србији и то нарочито у области опорезивања, осигурања боље пореске наплате, борбе против сиве економије, као и усаглашавања политике пореза на додатну вредност и директног опорезивања са европским стандардима. Неопходно је увести јавне консултације и то нарочито код специфичног фискалног секундарног законодавства и услуга које се односе на пореске обвезнике.¹⁰ Код пореског сектора уочава се одсуство јавности

⁹ Слободан Нешковић, Ратомир Антоновић, Анастасија Ђелић, „Борба против корупције у контексту препорука ЕУ“, *Европско законодавство*, 18 (65), 2018, стр. 102.

¹⁰ Helge Fjeldstadt, Odd, „Korupcija u poreskoj administraciji“, *Ekonomija korupcije*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 510.

информација, присутни су елементи неоснованог богаћења, проблем утаје пореза, уочавају се слабости казних политика у области пореских прекршаја, а пореске мере нису обухваћене акционим плановима. У области царине, у Републици се као ризик од корупције детектује недостатак прецизних одредби о царинским обрадама и интегрисаног система управљања овом врстом ризика. Информационе технологије које се уводе у царински систем управо доприносе бољој интеграцији царинских поступака на националном нивоу, али и усклађивања са прописима који се примењују на простору ЕУ. Исто тако, уочава се да нису у потпуности спроведене све адекватне мере из области пореске политике предвиђене у акционом плану. У сектору јавних набавки уочава се недостатак механизма контроле, односно постојање неефикасних контролних механизма. Веома је присутна евазија правних прописа при јавним набавкама, као и евазија прописа диктираних из ЕУ. Евазија се најчешће врши кроз инсистирање на линеарним инфраструктурним пројектима, који се изузимају од правила јавних набавки. Такође, политика има одлучујући утицај на поступак јавних набавки, што ове набавке чини додатно компромитованим. Поред политичких, постоје и други облици неформалних притисака, насталих услед „намештања“ тендера и тендерских документација према потребама повлашћених учесника на тендерима. Такође, расписују се тендери за непотребне набавке, без надзора или са неодговарајућим надзором по питању реализације уговора. Присутни су уговори тајне садржине, који нису предочени јавности. Тиме се омогућава закључивање уговора који нису прихватљиве садржине и онемогућује се критика јавности и контрола од стране регулаторних тела. У овим јавно-приватним односима влада проблем сукоба интереса, који се манифестују кроз разне концесије. Званичним споразумима претходе неформални споразуми и интерни договори, преиначавање тендера према потребама повлашћених понуђача, као и њиховим могућностима. То несумњиво доводи до смањења броја легитимних понуда и дестимулације учешћа на јавним тендерима. Као посебан проблем треба истаћи и недостатак информација које су нужно потребне да би сви учесници били адекватно информисани о самом тендеру и његовом исходу.¹¹ Процес приватизације или својинске трансформације, како се најпре звао, оставио је иза себе бројне корупционе афере у којима су учествовали многи високи државни функционери. У Србији је било чак 24 отворена проблематична приватизациона процеса који су озбиљно узбуркали јавност. Епилог ових процеса није транспарентно објављен и за већину није познат. Реч је о следећим спорним приватизацијама: Сартида из Смедерева, Југоремедије из Београда, Мобтела,

¹¹ Татјана Јованић, Никола Комшић, „Начело конкуренције у поступцима јавних набавки услуга од општег економског интереса“, *Европско законодавство*, 18 (66), 2018, стр. 201.

Ц маркета, Ауто-транспортног предузећа Војводина, Луке Београд, Националне штедионице, Вечерњих новости, Ветеринарског завода у Земуну, Застава електро из Крагујевца, Технохемије, Срболека, Шинвоза, Керамике из Кањиже, Издавачког предузећа Просвета, Азотаре Панчево, Трудбеник градње, Нуба Инвеста, Туристичког предузећа Путник, Србија Туриста и Галенике из Земуна.¹² Тренутно је у поступку процедура својинске трансформације у медијском сектору, чиме се жели постићи плурализам медија и очува независност медија, како у уредничком тако и у финансијском смислу. Посебно се тежи приватизацији медија који имају мањински карактер, који су у вези са националним саветима националних мањина. ЕУ препоручује Републици Србији да настави са започетим приватизационим процесом, што подразумева спровођење временски ороченог акционог плана за увођење новог власништва и нове структуре управљања у предузећа у државној својини и унапређења управљања, као и смањења фискалних ризика. Досадашњи поступак приватизације спровођен је неадекватно, неквалитетно и нетранспарентно. Управо је због тога дошло до значајне стагнације у приватизацији, а државна предузећа су стављена у значајно неповољнији положај на савремено уређеном тржишту. Инфраструктура и просторно планирање имају ризик од корупције посебно у области управљања отпадом, које је уређено Националним програмом управљања отпадом у периоду од 2022–2031. године и акциони период од 2022–2024. године. Увиђају се пропусти у области рециклаже отпада, те и потребе усклађивања са европским законодавством. Посебни коруптивни ризици уочавају се код процедура издавања дозвола и лиценци за изградњу, а честа је појава да се ове дозволе и лиценце издају у супротности са начином дозвољене употребе земљишта. Коруптивни ризици су уочљиви и код одређивања пореза на загађење и огледају се кроз подмићивање државних службеника при класирању отпада и давању лажних категорија, а посебна опасност се јавља код поступања са посебно ризичним отпадом, опасним по животну средину и људе. Посебно су корупцији подложни инспектори који прихватају мито како не би казнили загађиваче животне средине. Република Србија не показује значајне помаке у области доношења прописа за заштиту животне средине, а посебно се као спорно истиче неусклађивање кривичног законодавства и увођење нових инкриминација за дела којима се нарушава животна средина. Не врше се адекватне процене ризика на животну средину при изградњи одређених индустријских или инфраструктурних објеката. Генерално, сектор градње се сматра сектором који је под великим утицајем

¹² Ратомир Антоновић, „Злоупотреба овлашћења од стране одговорног лица у правном лицу у процесу својинске трансформације“, *Друштвени феномени и корпоративна безбедност*, ЦЕСНА Б, Београд, 2017, стр. 296.

политике и корупције.¹³ Корупције има и у области управљања јавним сектором и то нарочито по питању неформалних утицаја и непотизма при избору и именовању на јавне функције у предузећима која су у јавној својини. Такође, уочавају се неадекватне методе по питању увођења интерних функција управљања интегритетом и недостатак јавно доступних информација поводом антикоруптивних мера које су у јавном сектору предузете. Такође, између државних органа не постоји потребна координација по питању примене антикоруптивних мера. Примећује се нагомилавање државних функција које обављају државни дужносници, а као најчешћи вршиоци злоупотреба у јавном сектору детектују се привремени вршиоци јавних функција који имају статус вршилаца дужности. Веома је дискутабилан процес избора вршилаца високих руководећих функција, те изостаје транспарентан поступак који би подразумевао расписивање јавног конкурса и избор кандидата на основу стручних квалификација, а не политичкој подобности. Сматра се да висока давања у јавном сектору представљају један од ризика корупције. Мора се још доста тога урадити у овом сектору како би се обезбедила боља предвидљивост пословног окружења да би се осигурало директно учешће предузећа у правној регулацији, и увођење стратегија и политика предузетништва и преусмеравања буџетских средстава за потребе подстицаја страних инвестиционих улагања и техничких подршки. Утврђује се недостатак усклађених етичких кодекса који би преиспитивали евентуална кршења прописа, као и временски орочених акционих планова за увођење нових власничких структура и нових управљачких структура у предузећима која су у државној својини, а с циљем смањења фискалних ризика. Корупција у сектору локалне самоуправе настаје услед недостатка реформе система локалних самоуправа. У 144 локалне самоуправе усвојени су етички кодекси који се тичу локалних званичника, чиме се жели предупредити понашање које би могло имати везе са корупцијом. Такође, инсистира се на оснивању тела за праћење ризика од корупције на нивоу локалних самоуправа. Кад су у питању високи органи правосуђа, као што је Високи савет судства, њихов избор мора се вршити на транспарентан начин и на тим позицијама морају бити најеминентнији правници у земљи. На нивоу локалне власти, неопходно је да се усвоје локални планови за борбу против корупције, као и успостављања органа чија би надлежност била праћење евентуалних корупција на нивоу локалне заједнице. У овој области се мора осигурати транспарентност прихода који припадају локалним самоуправама у циљу спречавања корупције која је у вези са пореском политиком. Такође,

¹³ Далибор Кекић, Александар Чудан, „Директива Савета о утврђивању и означавању критичне инфраструктуре и процени употребе унапређења њене заштите“, *Европско законодавство*, 19 (71), 2020, стр. 29.

трошкови локалних власти при спровођењу инфраструктурних пројеката морају бити транспарентни.

Албанија

Албанија је држава која се такође суочава са бројним потешкоћама на путу ка ЕУ и реформи свих друштвених сектора. У албанском друштву правосуђе се сматра најкорумпиранијим делом друштва, јер је са хапшењем бившег албанског председника Саљи Берише разоткривена читава мрежа корумпираних судија и тужилаца. Реформа правосуђа је управо нешто на чему ЕУ, али и САД, инсистирају у Албанији са жељом да се ова земља што боље адаптира за пуноправно чланство у ЕУ. Као позитивни помак у обрачуна са корупцијом наводи се оптуживање председника Албаније Саљи Берише да је био умешан у коруптивне радње, те му је изречена мера кућног притвора у трајању од 30 дана. Њему се на терет ставља злоупотреба службеног положаја, још у периоду док је вршио премијерску дужност од 2005. до 2009. године, а као најпроблематичнији окарактерисан је догађај сумњиве приватизације једног спортског објекта у Тирани, у који су били умешани најужи чланови Беришине породице. Наравно, одбрана је била фокусирана на одбацивању пријава и покушају пребацивања лоптице на терен политике. Саљи Бериша је био дугогодишњи албански лидер. Изнедрио се још у периоду комунизма, кад је важио за младу наду албанске политике. На првим слободним демократским изборима у Албанији, одржаним 1992. године, Бериша је био изабран за председника Албаније. Прве назнаке о Беришиној корумпираности долазе 2001. године кад из САД долази поверљива информација о његовој умешаности у одређене незаконите послове. САД га стављају на црну листу корумпираних лидера и забрањују му улазак, и то је био увод у касније процесе којима је Бериша био обухваћен. Иначе, Албанија је земља Југоисточне Европе у којој процес транзиције траје најдуже, преко тридесет година. У прошлости је важила за најназаднију европску државу, у којој није било апсолутно никаквих људских и грађанских права, земљу која је била скроз затворена за било какве спољне утицаје, у којој су још увек важила традиционална обичајна права и тиранија. Управо у тој чињеници треба тражити разлоге зашто је корупција у Албанији толико одомаћена појава и зашто се албанско друштво још увек опире свакој демократској промени. Промене које су у Албанији наступиле не иду у жељеном смеру, већ ка стварању једног олигархијског система у ком су лични интереси изнад општих. Такође, није Бериша једини албански лидер који је лишен слободе због корупције. Иљир Мета, бивши председник Албаније, лишен је слободе због сумњи да је умешан у одређене коруптивне и незаконите послове. Он се бавио коруптивним пословима и пословима прања новца у периоду док је вршио послове председника владе, председника

државе и председника парламента. Спекулише се да је Мету у овим пословима открила његова бивша супруга у тренутку развода њиховог брака. Мета је иначе блиски сарадник Саљија Берише, који му је након настанка ове коруптивне афере пружио подршку и покушао поново да пребаци тежиште на поље политике. Међутим, истини за вољу, Метино име се не појављује први пут тад, већ десет година пре, кад је тадашњег министра економије Дритана Пифтија наговарао на незаконит посао у вези са изградњом хидроцентрале, у коме је требало да незаконито стекну око 700 хиљада евра. Такође, његово име је било умешано и у злоупотребе у вези са изборном крађом, што га је тад коштало функције председника парламента.¹⁴ По питању корупције у албанском правосуђу, недавни гест ригорозне провере имовинских карти судија и носилаца правосудних функција пробудио је наду да се кренуло са реформама у албанском правосуђу. Услед прикривања имовинских карти, посао је изгубило чак 45 одсто судија и тужилаца у Албанији. Код ових судија и тужилаца уочено је да су намерно прикривали податке из имовинских карти, мењали већ пријављене податке и покушавали да прикрију порекло имовине, што је указивало на то да поседују имовину сумњивог порекла.

4) ИЗВОРИ

- Антоновић, Ратомир, „Злоупотреба овлашћења од стране одговорног лица у правном лицу у процесу својинске трансформације“, *Друштвени феномени и корпоративна безбедност*, ЦЕСНА Б, Београд, 2017.
- Антоновић, Ратомир, „Утицај корупције на принципе владавине права“, *Принцип владавине права*, Удружење за међународно кривично право, Београд, 2017.
- Budak, Jelena, Škrinjarić, Bruno, „Korupcija i povjerenje u insitutcija u Hrvatskoj prije i poslije ulaska u Evropsku uniju“, *Croatian and comparative public administration*, br. 24, 2024.
- Zhilla, Fabian, „Korrupsioni dhe Paqartësitë e Tij“, *Polis* 6, 2008.
- Исаев, Галин, „Корупцията в държавната администрация и икономическата корупция в контекста на членството на България в Европейския Съюз“, *Членството на България в Европейския съюз: единадесет години по-късно*. Университет за национално и световно стопанство, 2021.
- Јованић, Татјана, Комшић, Никола, „Начело конкуренције у поступцима јавних набавки услуга од општег економског интереса“, *Европско законодавство*, 18 (66), Београд, 2018.

¹⁴ Fabian Zhilla, „Korrupsioni dhe Paqartësitë e Tij“, *Polis* 2008, vol. 6, p. 59.

- Јоковић Пантелић, Милица *Традиција и корупција у Србији*, Институт друштвених наука, Београд, 2024.
- Кекић, Далибор, Чудан, Александар, „Директива Савета о утврђивању и означавању критичне инфраструктуре и процени употребе унапређења њене заштите“, *Европско законодавство*, 19 (71), 2020.
- Мирић, Филип, „Европска мрежа за превенцију криминала – улога и перспективе“, *Европско законодавство* 23 (85), 2024.
- Нешковић, Слободан, Антоновић, Ратомир, Ђелић Анастасија, „Борба против корупције у контексту препорука ЕУ“, *Европско законодавство*, 18 (65), 2018.
- Нешковић, Слободан, „Особености сарадње правосуђа и унутрашњих послова ЕУ“, *Европско законодавство*, 22 (84), 2022.
- Nita, Nelu, Nafronita, Radu. Bogeа, Marius, Ciprian. Lupascu, Adrian “Considerații privind statul de drept, corupția și dezvoltarea durabilă din România”, *Acta Universitatis George Bacovia, Juridica*, 2022.
- Секуловић, Марко, *Транзиција и корупција*, ДДА, Јуниор, Ниш, 2000.
- Fjeldstadt, Odd, Helge, „Korupcija u poreskoj administraciji“, *Ekonomija korupcije, Službeni glasnik*, Beograd, 2008.

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Проблем корупције представља актуелни проблем за мање-више скоро све земље у Европи. Република Србија предузима огромне напоре да се са проблемом корупције обрачуна, али конкретни резултати су мање приметни и не доприносе бољем рангирању Србије на међународним листама. Политичко коруптивно наслеђе, обичајни обрасци понашања, као и неиздиференцирана култура у односима, сматрају се најтежим препрекама у обрачуну са корупцијом у Републици Србији. Из анализе стања, како у земљама које су чланице ЕУ тако и земаља које имају статус кандидата за чланство, може се приметити да се већина њих бори са већим или мањим успесима са проблемом корупције. Исто тако, може се приметити и да су поједине земље чланице ЕУ примљене у равноправно чланство иако су имале далеко лошију ситуацију по питању корупције од Републике Србије. Реч је о Румунији и Бугарској, које су обрађене овим радом, а које и данас имају очигледан проблем са стањем корупције. Једна од најчешћих предрасуда је да се корупција везује само за сиромашније земље у процесу транзиције. Иако се са најнижом стопом корупције могу похвалити скандинавске земље, добар резултат имају и још неке европске државе попут Аустрије, Луксембурга и Велике Британије. На зачељу европске табеле, са заступљеним проблемом корупције налазе се Бугарска, Румунија, Мађарска и Грчка, док међу земљама

кандидатима код већине влада веома изражен проблем високе стопе корупције. Земље ЕУ тзв. *граничног ризика*, које се налазе на самој половини скале корумпираности, су Италија, Кипар, Хрватска, Пољска, Словачка и Малта. Закључак који се може извести на крају је да проблем корупције представља један од доминантних проблема ЕУ који је, уз огромне напоре, и даље присутан у скоро целокупном европском систему. У развијенијим европским државама корупција је скупља, па самим тим недоступна нижим друштвеним слојевима. У земљама у развоју и земљама кандидатима, корупција је присутнија у скоро свим друштвеним областима, па је из тог разлога и опаснија као друштвени феномен. Код земаља које претендују на чланство у ЕУ одређени напредак у борби са корупцијом у извесној мери је већ постигнут. У БиХ ова борба стагнира. У Републици Србији најављују се борба са проблемом корупције и очекују се одређени резултати који би требало да постану видљиви. Иако би то могло допринети и бољем међународном рангирању Републике Србије, до тога неће доћи у скорије време будући да системска корупција захтева и системски одговор на различите видове коруптивних радњи, чији узроци морају бити предупређени и сузбијани кроз доследну инкорпорацију и имплементацију међународних и европских правних стандарда, као и кроз ефикасну и ефективну међународну сарадњу у кривичноправној области.

THE PROBLEM OF CORRUPTION IN THE EUROPEAN UNION AND CANDIDATE COUNTRIES

Ratomir ANTONOVIĆ*

Abstract: Nowadays, corruption represents one of the key criminal law problems. Although the European Union (EU) has strict rules and regulations that promote the fight against corruption, corruption is still present, according to official statistics. This social phenomenon attracts particular attention in countries that have not yet integrated into the EU. Therefore, combating corruption in candidate countries for EU accession is very important. That especially applies to the incorporation of international and European anti-corruption standards into national legislation in order to avoid situations of unequal treatment of corruption at the national and international levels. In the present paper, the author, through a comparative legal analysis, examines the content of legislative solutions in the fight against corruption in the EU and candidate countries for EU accession.

Keywords: Corruption, rule of law, human rights, European Union.

*Institute of Serbian Culture Pristina – Leposavić. E-mail: antonovicr@gmail.com. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9134-6346>.